

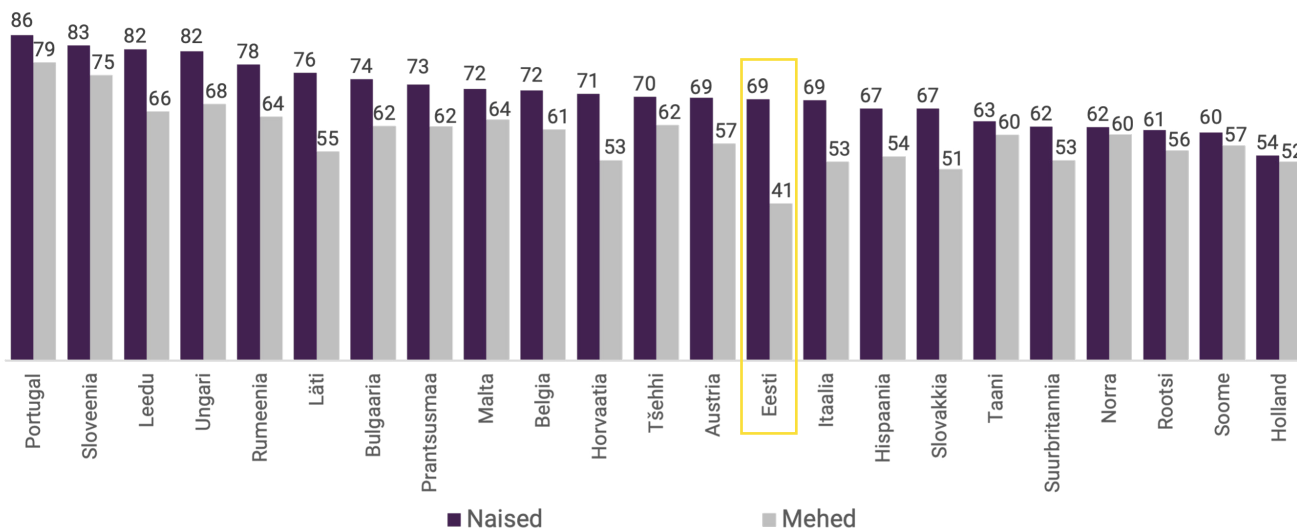
Õpetajaameti maine Eestis ja selle arenguperspektiivid

Eestis on õpetaja amet olnud esimene karjäärivalik 69%-le naisõpetajatest ning vaid 41%-le meesõpetajatest. Samas, seda on tinginud suuresti senine madal töötasu ning viimaste aastate töötasu tõus on mainet taas tõstma hakanud.

Uuringud üle maailma ja ka Eestis osutavad, et õpetajaameti maine parandamisel on järjest olulisem koolide juhtimiskvaliteet ja töökultuur. Koolid konkureerivad muu tööturuga, seega töökeskkond ja -kultuur vajavad pidevat ajakohastamist.

Arenaguseire Keskuse uurimissuuna „Õpetajate järelkasvu tulevik“ eesmärk on globaalsete ja siseriiklike trendide põhjal töötada välja õpetajate vajaduse ja järelkasvu stsenaariumid aastani 2040.

Õpetaja ameti automatiseerimise risk on 9% ehk üks madalaimaid, lisaks on õpetajaamet üks kindlaimaid valikuid, mida näiteks majanduskriisid reeglina ei ohusta.

Joonis 1. Õpetajad, kelle jaoks õpetajaamet oli esimene karjäärivalik (%). Allikas: OECD 2019¹

Sisemised mainetegurid ehk mis on õpetaja töö olemuses see, mis mainet kujundab?

Rolliga samastumine ehk kutsumus. Mida suurem on kutsumus õpetajaameti suunas, seda enam suudab õpetaja kohaneda õpetajaameti ja sellega kaasnevate rollide muutmisega ajas.²

Eesti paistab silma sellega, et õpetajaamet on esimene karjäärivalik ülekaalukalt naistele, samas kui Põhjamaades on olukord võrdsem (vt joonist 1). Kõige tugevama mainega on õpetajaamet Portugalis, seda nii nais- kui ka meesõpetajate seas. Teiste Euroopa riikidega võrreldes on Eestis õpetajaameti maine keskmine, ent arvesse tuleb võtta ka seda, et antud statistika pärineb aastatest, kus õpetaja töötasu oli tänasest oluliselt madalam. Õpetaja alampalk aastal 2018 oli 1150 eurot, ent aastal 2023 juba 1749 eurot.³

Kui noorte, näiteks õpilaste seas on õpetajaameti maine üsnagi madal, siis mida vanemaks saadakse, seda enam seda ametit ka väärtustakse. Eestis näeks end õpetajaametis vaid 16% keskkoolinoortest, samas kui tudengite seas on see protsent juba 41 ning 35–50-aastaste seas 30.⁴

Õpetajaameti kõrgem maine vanemate inimeste seas annab tunnistust ka kasvavast nn karjääripöörjate trendist, mille korral üha enam inimesi pöördub õpetajaameti juurde hilisemas elus – viimastel aastatel on alustava õpetaja keskmine vanus olnud 35 eluaastat.⁵

Töö huvitavus. Õpetajat on nimetatud ka tuleviku arhitektiks, sest õpetaja tegeleb laste ettevalmistamisega tulevaseks eluks, töötajateks töökohtadele, mida kõiki täna veel ei eksisteerigi.⁶ Lisaks hõlmab see amet pidevat enesearendamist ning igapäevaseid juhtimise valdkonda liigituid väljakutseid klassiruumis.

OECD riikide lõikes on Eesti õpetajatel keskmisest suurem **otsustusõigus ja autonoomia õpetamisega seotud tegevustes.**⁷ Uuringud on kinnitanud, et õpetaja autonoomia suurendab õpetaja ametisse jäämise tõenäosust, kuna õpetajad eelistavad ise otsustamist.⁸ Seega, suurem autonoomia tõstab õpetajaameti mainet.

Töökohakindlus: õpetajaamet on majandustsüklite seisu- kohast turvaline valik (*recession-proof occupation, ingl.*), sest töötuks jäämise võimalus võrreldes teiste ametitega on üsna madal. Õpetajaamet on töökohakindel, kuna tegu on riiklikult olulise valdkonnaga.⁹ Pikas perspektiivis on õpetaja amet Eestis üks turvalisemaid tööalaseid valikuid, sest seda võimendab üldine õpetajate nappus – prognoositavalt vajab Eestis vanuse tõttu asendamist umbes 380 üldhariduskooli õpetajat aastas.¹⁰

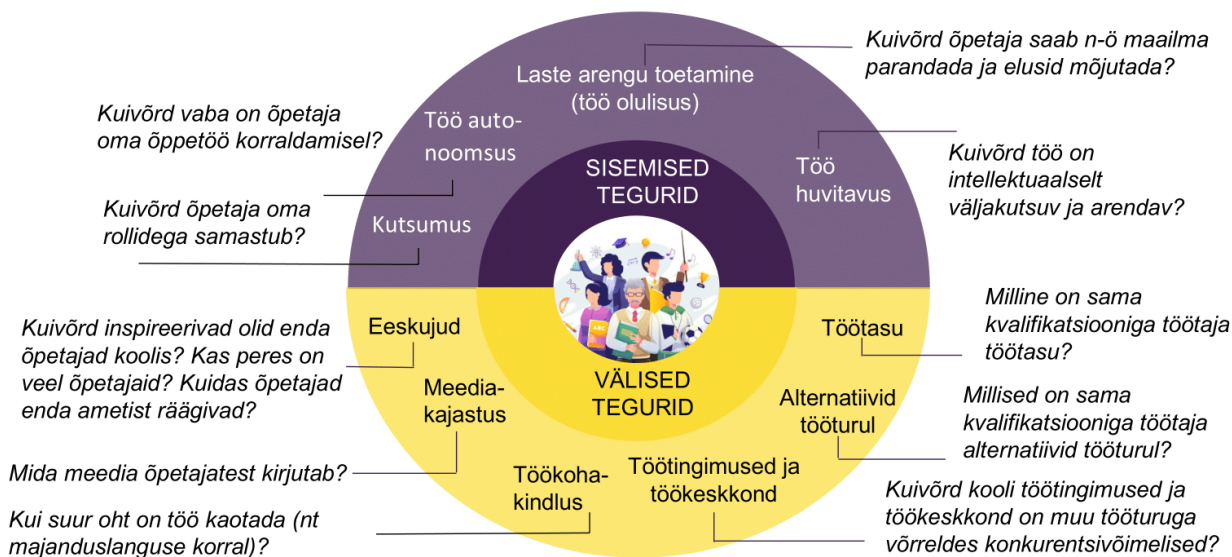
Ameti kindlust suurendab ka asjaolu, et õpetajaameti automatiseerimise risk on vaid 9% ehk üks madalaimaid.¹¹ Tehnoloogia mõju õpetajaametile seisneb peamiselt töö efektiivistamises ja tõhustamises, mitte asendamises – hinnanguliselt 20–40% tänasest õpetaja töökoormusest saaks ära automatiseerida selleks, et eeskätt õpetajate administratiivne ülekoormus väheneks, ent õpetajaamet kui selline ei kao.¹²

Töötasu ja alternatiivid tööturul. Õpetaja kvalifikatsiooniga töötajal on tänasel päeval tööturul tasuvamaid alternatiive rohkem kui mõnikümme aastat tagasi, kuna teadmispõhiste töökohtade osakaal tööhõives kasvab. Näiteks moodustab praegu õpetaja keskmine töötasu magistriraadiga spetsialisti keskmisest töötasust 82%.¹³

Üheks õpetajaameti maine tõusu indikaatoriks saab pidada seda, et õpetajakoolituse õppekoha konkurss ületab keskmist konkurssi kõrghariduses 1,2 korda.¹⁴ Põhjuseks võib olla õpetajate töötasude märkimisväärne tõus viimastel aastatel. Samas, teadusuuringute najal on kinnitust leidnud, et ka töötasu motiveerib vaid teatud palgatasemeni. Kui baasvajadused on kaetud, tähtsustuvad enam muud väärtused (hea tööõhkkond, töökohakindlus, eneseteostus).

Ühiskondlikud hinnangud (sh meedias avaldatu) ja eeskujud kujundavad õpetajaameti mainet rohkem kui töötasu. Näiteks ei ole OECD riikide lõikes kõrgelt tasustatud õpetajatega riikides õpetajaameti maine oluliselt tugevam kui mujal.¹⁵ Samas, näiteks Eestis on kõige kriitilisemad oma ameti maine suunal õpetajad ise ning hinnangud õpetajaameti mainele on meil suuresti seotud just hinnangutega töötasule.¹⁶

Töötingimused ja töökeskkond. Koolid tööandjana peavad mõtlema, kui hästi nad suudavad töökeskkonna ja -korraldusega (nt paindlik tööaeg) teiste tööandjatega konkureerida. Just koolide töökultuuri ja juhtimiskultuuri tõstmist on ka Haridus- ja Teadusministeeriumi õpetajate järelkasvu töögrupp näinud kõige olulisemana õpetaja- ameti maine parandamisel, aga ka uute õpetajate kooli toomisel.¹⁷

Joonis 2. Õpetajaameti mainet kujundavad sisemised ja välised tegurid. Allikas: Arenguseire Keskus

Allikad:

1. OECD (2019). TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners, TALIS, OECD Publishing, Paris.
2. MacBeath, J. (2012). Future of Teaching Profession. University of Cambridge, Education International Research Institute.
3. Haridussilm (2023a). Õpetajate palgaanalüüs. Haridus- ja Teadusministeerium.
4. Sellio, R., & Vaher, K. (2018). Õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavad õpetajad EHS-e andmetel. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
5. EESC (2019). Teachers are Europe's „architects of the future“. European Trade Union Committee for Education, 18.09.2019.
6. Rudi, H. (2023). Ministeerium kaalub tulevaste õpetajate meelitamiseks stipendiume. ERR, 07.04.2023.
7. OECD (2020). Õpetajad ja koolijuhid väärtustatud professionaalidena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS tulemused 2018. II osa.
8. Williams, J. S. (2003). Why Great Teachers Stay? Educational Leadership, 60(8), 71–75.
9. WEF (2022). This is the future of work, according to experts at Davos 2022. World Economic Forum.
10. OSKA (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus. Tallinn: SA Kutsekoda.
11. Will robots take my job? Preschool, Elementary, Middle, Secondary, and Special Education.
12. Bryant, J., Heitz, C., Sanghvi, S., ja Wagle, D. (2020). How artificial intelligence will impact K-12 teachers. McKinsey & Company.
13. Haridussilm (2023b). Edukus tööturul. Haridus- ja Teadusministeerium.
14. HTM (2022). Haridus- ja Teadusministeeriumi tulemusvaldkonna „Tark ja tegus rahvas“ 2021. aasta tulemusaruanne.
15. Katsarova, I. (2020). Teaching careers in the EU: Why boys do not want to be teachers. European Parliamentary Research Service
16. Eesti Uuringukeskus (2021). Õpetajaameti kuvand ja atraktiivsus (2021). Uuringuaruanne.
17. HTM (2021). Õpetajate järelkasvu tegevuskava. Mai 2021.